

УДК 378.126

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/28.208584>

Vita ГЕРАЩЕНКО,

orcid.org/0000-0001-7559-4139

аспірант кафедри педагогіки і психології вищої школи

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

(Київ, Україна) vita_0792@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОЗНАВСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлено сучасний стан професійної підготовки викладачів правознавства в умовах закладу вищої освіти. Аналізуються праці вітчизняних науковців із проблеми підготовки викладачів правознавства, яка досліджується в різних аспектах. Наголошено, що підготовка викладачів правознавства здійснюється в умовах магістратури (спеціальність «Педагогіка вищої школи»), цей процес регламентовано державними документами та державними галузевими стандартами, які допомагають цілеспрямованому плануванню й організації освітнього процесу, змісту професійної підготовки. Підкреслено, що Міністерством освіти і науки України розроблено Стандарт вищої освіти за другим (магістерським) рівнем вищої освіти (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»), що відповідає вимогам Болонського процесу і базується на компетентнісному підході.

Зазначено, що професійна підготовка викладачів правознавства спрямована на формування в них професійних компетентностей.

Акцентовано увагу на вдосконаленні підручників із правознавчих дисциплін, зокрема практичного посібника «Видання підручників і навчальних посібників нового покоління», який висвітлює ґрунтовні теоретичні підходи до створення навчальної літератури, нормативних документів щодо сучасних вимог до оформлення друкованих матеріалів і підручника для правників «Медіація у професійній діяльності юриста», що вміщує усі навчальні матеріали, необхідні для теоретичного засвоєння та практичного застосування знань, умінь, навичок із медіації.

Підсумовано, що викладачі правознавства відповідно до набутих знань, вмінь і навичок повинні бути підготовлені до вирішення професійних проблем в умовах виконання посадових обов'язків, а освітньо-професійна програма підготовки, крім нормативних юридичних дисциплін, повинна містити психолого-педагогічну та науково-практичну підготовку.

Ключові слова: *викладач правознавства, педагогіка вищої школи, компетентнісний підхід, навчальна дисципліна, практичний посібник.*

Vita HERASHCHENKO,

orcid.org/0000-0001-7559-4139,

Postgraduate at the Pedagogical and Psychological Schools Department

of National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) vita_0792@ukr.net

PROFESSIONAL TRAINING OF LAW TEACHERS: PROBLEM AND PERSPECTIVES

The article highlights the current state of professional training of law teachers in higher education. The works of national scientists on the problem of training of law teachers, which are studied in various aspects, are analyzed. It is emphasized that the training of law teachers is carried out in terms of magistracy, specialty "Pedagogy of higher education", this process is regulated by state documents and state industry standards that help purposeful planning and organization of the educational process, the content of vocational training. It is emphasized that the Ministry of Education and Science of Ukraine has developed the Higher Education Standard for the second (master's) level of higher education, the field of knowledge 08 "Law", specialty 081 "Law", which meets the requirements of the Bologna process and is based on a competent approach.

It is stated that the professional training of law teachers is aimed at forming their professional competences.

The emphasis is on the improvement of textbooks in jurisprudence, in particular, a practical guide "Publishing of textbooks and textbooks of the new generation", which highlights the grounded theoretical approaches to the creation of educational literature, regulations on modern requirements for the design of printed materials and print materials activity of the lawyer, which contains all the educational materials necessary for the theoretical mastering and practical application of knowledge, skills, mediation skills.

It is concluded that law teachers, in accordance with the acquired knowledge, skills and skills, should be prepared for the solution of professional problems in the conditions of fulfilling their duties, and the educational and professional training program should include psycho-pedagogical and scientific-practical training in addition to the normative legal disciplines.

Key words: *law teachers, higher education pedagogy, competence approach, discipline, practical guide.*

Постановка проблеми. Сьогодні вища освіта набуває вирішального значення для визначення не тільки рівня освіченості та культури конкретної людини, а й суспільства загалом. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Визначна роль у формуванні культурних цінностей, наукового та інтелектуального потенціалу суспільства належить вищим навчальним закладам, основу яких становить професійна діяльність професорсько-викладацького складу – педагогів вищої школи (Бойко-Бузиль, 2012: 14).

На етапі інтеграції України до європейського освітнього простору пріоритетною проблемою вищих навчальних закладів педагогічного спрямування є підготовка викладача нової генерації. Саморозвиток, самоосвіта, самопроекування, самореалізація та самоактуалізація особистості – це підґрунтя нової парадигми в педагогіці вищої школи.

Аналіз досліджень. Під час проведеного психолого-педагогічного дослідження нами з'ясовано, що проблемі професійної підготовки викладачів правознавства присвятили роботи небагато вчених, зокрема І. Сопілко, О. Костенко, В. Маньгора, Б. Андрусин, Г. Кашкар'єв, В. Рижиков і т. д.

Аналіз наукової літератури переконує в тому, що проблема підготовки викладачів правознавства до професійної діяльності ще недостатньо вивчена та потребує значної уваги.

Мета статті – дослідити, проаналізувати професійну підготовку викладачів правознавства у провідних дослідженнях вітчизняних науковців.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні на нормативному рівні задекларовано положення про те, що майбутній педагог вищої школи відповідно до чинного законодавства (ст. 48 Закону України «Про вищу освіту») повинен мати повну вищу освіту й отримати спеціальну педагогічну підготовку. У зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції, переходом вищої освіти на ступеневу систему згідно з «Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 20 січня 1998 р. за № 65, одне з основних місць у системі вищої освіти займає магістратура як спеціалізована частина з напрямку, яка забезпечує підготовку кадрів для науково-дослідної й науково-педагогічної діяльності (Приходько, 2011).

У «Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні» зазначено, що освітньо-професійна про-

грама підготовки магістра забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра. Освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 затверджено перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Проте тільки у 2005 р. наказом Міністерства освіти і науки України від 31 березня 2005 р. № 193 було введено в дію Галузевий стандарт вищої освіти України – освітньо-професійну програму підготовки магістра за спеціальністю 8.00005 «Педагогіка вищої школи», що унормовував підготовку викладачів у вищих навчальних закладах в умовах магістратури. Цей процес регламентовано законодавчими документами та державними галузевими стандартами, які є орієнтирами для цілеспрямованого планування й організації освітнього процесу, змісту професійної підготовки, вибору методів і засобів, прогнозування результатів тощо. Чинний галузевий стандарт вищої освіти за спеціальністю спеціфічних категорій 8.000005 «Педагогіка вищої школи» (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма підготовки магістра), затверджений ще у 2005 р., спрямовує дії науково-педагогічних працівників щодо професійної підготовки магістрів – викладачів вищої школи. У стандарті застосовано суто функціонально-діяльнісний підхід до визначення виробничих функцій випускника магістратури, змісту його типових завдань діяльності та умінь, назви змістових модулів дисциплін, що мають за мету формування цих умінь (Кравченко, 2017: 29–30).

Погоджуємося з думкою О. Огієнко, котра зазначає, що підготовка викладача вищої школи має певні особливості, зумовлені необхідністю запровадження моделі сучасного спеціаліста, яка зорієнтована на підготовку фахівця з гуманістичним світоглядом; розробку концепції формування гуманітарно-технічної української еліти; розробку й застосування нових методологічних підходів, інноваційних технологій навчання (Огієнко, 2015: 338).

Міністерством освіти і науки України розроблено Стандарт вищої освіти України за другим (магістерським) рівнем вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право». Це стандарт нового покоління, відповідає вимогам Болонського процесу і базується на компетентнісному

підході. Відповідно до стандарту обсяг освітньо-професійної програми має становити 90–120, а для освітньо-наукової – 120 кредитів ЄКТС, із яких: мінімум 35% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю 081 «Право», не менше 30 кредитів ЄКТС (для освітньо-професійної) і не менше 20 кредитів ЄКТС (для освітньо-наукової) повинно спрямовуватися на формування практичних умінь і навичок за спеціальністю 081 «Право» у процесі практичної підготовки. Для освітньо-наукової освітньої програми додатково не менше 10 кредитів ЄКТС повинно спрямовуватися для забезпечення науково-дослідницької практики.

Окремо слід звернути увагу на змістове наповнення таких розділів, як «Перелік компетентностей випускника» та «Нормативний зміст підготовки здобувачів освіти, сформульований у термінах результатів навчання». Попри те, що методологічно поняття «компетентності» та «результати навчання» прийнято розрізняти, все ж таки слід мати на увазі, що компетентності, як і результати навчання, формуються під час реалізації освітньої програми. Хоча компетентності здебільшого оцінюються вже під час подальшої практичної професійної діяльності випускника, формування у студента відповідних компетентностей, як і результатів навчання, однаковою мірою має бути метою викладача, предметом його професійної уваги. У стандарті компетентності розподіляються на інтегральну, загальні та спеціальні (предметні або фахові), тоді як результати навчання стали «змішаним явищем», хоча потреба в їхній класифікації також існує (Панич: 2019).

Для того, щоб здійснювати підготовку хороших фахівців у сфері права, потрібно активно налагоджувати зв'язки вищих навчальних закладів із юридичними установами, підприємствами, організаціями, які уже володіють новітніми технологіями. Важливо, що суб'єктами інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі мають виступати не лише науково-педагогічні працівники, а й самі здобувачі вищої освіти. Необхідно посилити компетентісний підхід у формуванні змісту професійної підготовки майбутніх юристів шляхом включення до навчальних програм елементів змісту, засвоєння яких передбачає продуктивну навчально-пізнавальну діяльність студента, стимулює розвиток мислення, когнітивної сфери студента, його активної життєвої позиції. Не менш важливим є розроблення навчально-методичного супроводу дисциплін циклу професійної підготовки з використанням засобів комп'ютерної

підтримки, що забезпечують формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього фахівця (Сопілко, 2015: 159).

Як вважає О. Костенко, компетентісний підхід, пов'язаний із формуванням професійної компетентності фахівців, конкретизується у вимогах до підготовки майбутніх викладачів правознавства, здатних успішно працювати у громадянському, правовому суспільстві з ринковою економікою. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває засвоєння майбутнім викладачем правознавства умінь і навичок, вміння на основі набутих знань роботи правомірний вибір, зіставляти принципи державної політики у сфері освіти з освітньою практикою, формувати суб'єктивно-значущі етико-моральні та правові якості студентів, розвивати оцінно-ціннісну сферу особистості. Тому стосовно викладача необхідно ставити питання про компетентність у галузі права як частину його загальної та правової культури, яка забезпечується всім змістом освіти викладача. Такі викладачі, володіючи професійною компетентністю, здатні бути лідерами, творцями, професійно реагувати на «виклики» суспільства, на зміни в соціальних вимогах до освіти (Костенко, 2018: 79–80).

Б. Андрусишин звертає увагу на те, що перед вищим навчальним закладом, які здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», стоїть завдання не лише забезпечити студента професійними знаннями юриста, а й сформувати низку професійно значущих і соціально необхідних особистісних якостей правознавця (фахових компетенцій правника). Фактично єдиним в Україні вищим навчальним закладом, який уже реально, за власної ініціативи та результативно виконує це важливе завдання, є Національний педагогічний Університет імені М. П. Драгоманова. Специфікою підготовки правознавців у цьому виші є педагогічно-правознавча складова частина у змісті навчальної програми студентів поряд зі стандартним набором нормативних юридичних дисциплін (Андрусишин: 2017).

Слід також зазначити, що окремі навчальні дисципліни та відповідні підручники (навчальні посібники) все ще продовжують відчувати на собі вплив радянської юридичної доктрини. Переважна більшість її положень була сформована у штучному порядку, будучи заснованою на ідеї повної (тотальної) підпорядкованості (підлеглості) особистості радянській державі. Відповідно, українська правнича література має бути позбавлена усіх нашарувань радянської юридичної доктриналістики.

Основними шляхами вдосконалення підручників із правознавчих дисциплін для вищих

навчальних закладів є: 1) на сучасному етапі підручники повинні відповідати державним вимогам до навчального предмета; 2) завершення розробки і прийняття стандартів вищої школи з правознавства відповідно до європейських стандартів, перехід на двоступеневу систему: (бакалавр, магістр) є нагальною потребою розвитку юридичної освіти; 3) при написанні підручників потрібно враховувати внесення змін до нормативно-правових актів і положення нових нормативно-правових актів, а також зміни у правовій системі України; 4) потрібно враховувати наукові досягнення юридичної науки взагалі та юридичних галузевих наук зокрема; 5) сучасні підручники із правознавчих дисциплін мають відповідати розвитку педагогіки, професійної освіти, методики викладання правознавства у вищих навчальних закладах; 6) активна співпраця у процесі створення підручників педагогів-практиків, учених-юристів; 7) розробка наукової теорії створення підручників із правознавчих дисциплін для вищих навчальних закладів; 8) єдині нормативні вимоги є необхідною умовою створення якісного підручника; 9) важливим критерієм оцінки підручника є відповідність санітарним і поліграфічним вимогам; 10) суттєве значення має художнє й естетичне оформлення підручника; 11) узгодження освітньо-професійних програм кваліфікаційних рівнів підготовки юристів на основі наступності та неперервності; 12) урахування міжпредметних зв'язків правових дисциплін; 13) урахування міжнародного досвіду у сфері підручникотворення та використання міжнародних і європейських стандартів; 14) укладачі підручників із правознавства мають виходити з положень особистісно-орієнтованого, людиноцентричного, компетентісного, правознавчого підходів до навчання правознавства та підготовки майбутніх юристів; поряд із друкованими варіантами підручників із правознавства мають існувати електронні підручники (Маньгора, 2014: 166–167).

І. Сопілко вважає, що потрібно переходити до підготовки навчальної літератури, яка була б позбавлена низки вад і відповідала сучасним методам і організаційним формам навчання. Вихід вбачається у відмові від традиційних видань і створенні інтерактивних джерел. Тут свою роль має відіграти застосування мультимедійних комплексів як засобів навчання у ході навчального процесу, що створює підґрунтя для розширення поля самостійності, розвитку творчих здібностей студентів у навчальній діяльності та перетворення їх на активних суб'єктів педагогічної взаємодії. Саме підготовка презентації навчального матеріалу дозволяє студентам навчитися сортувати

інформацію, вдосконалювати методи доступу до інформації, а також працювати із нетрадиційними джерелами інформації. Логічний та образний способи засвоєння інформації у такому разі роблять процес навчання більш насиченим і цікавим (Сопілко, 2015: 160).

Нещодавно вийшов у світ практичний посібник «Видання підручників і навчальних посібників нового покоління», автором якого є директор Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень доцент Іван Артьомов. Цей посібник рекомендований до друку Вченою радою Ужгородського національного університету.

У посібнику висвітлено не тільки ґрунтовні теоретичні підходи до створення навчальної літератури, але й нормативні документи щодо сучасних вимог до оформлення друкованих матеріалів.

Автор спирається на власний величезний практичний досвід підготовки навчальних видань, що пройшли апробацію в навчальному процесі та здобули визнання на престижних міжнародних освітнянських виставках. Тому пропонований посібник стане у пригоді фахівцям різних галузей освітньої сфери, а також усім зацікавленим у проблематиці розроблення навчально-методичного забезпечення з різних дисциплін.

Навчальна література нового покоління має в своєму арсеналі чимало сучасних інтерактивних моделей представлення інформації на різних носіях і, забезпечуючи таким чином ліпшу інтеракцію, є не лише чинником підвищення якості навчання, а й рушійною силою для реформації освітніх галузей. Видавнича галузь модифікується, а видання з використанням новітніх динамічних форматів уже завойовують прихильність і довіру читацької аудиторії, чому сприяють цифровізовані комунікаційні практики та загальна технологізація та інформатизація суспільства.

Цікавим, на наш погляд, став той факт, що в рамках реалізації проекту ГО «Українська академія медіації» «Підтримка юридичних вищих навчальних закладів шляхом розроблення навчально-методичного забезпечення викладання дисциплін із медіації задля поліпшення якості юридичної освіти та сприяння ширшому застосуванню альтернативних механізмів вирішення спорів», яка реалізується за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя», в Україні видано перший підручник для правників «Медіація у професійній діяльності юриста».

Мета проекту – підвищити якість юридичної освіти в Україні шляхом розроблення модельного

навчально-методичного забезпечення викладання дисциплін з медіації задля повсюдного його впровадження у підготовку юристів, а також створення якісного інформаційного джерела для практикуючих юристів щодо медіації для використання у їхній професійній діяльності.

Підручник презентовано на чотирьох заходах у регіонах на базі найбільш авторитетних правничих шкіл (у Києві, Харкові, Чернівцях та Одесі). У межах презентаційної компанії буде проведено серію воркшопів для зацікавлених викладачів із метою надання методичної допомоги щодо застосування матеріалів видання в освітньому процесі.

До роботи над підручником залучено суддів, нотаріусів, медіаторів і представників провідних закладів вищої освіти, серед яких Національний університет «Одеська юридична академія», Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Міжнародний Гуманітарний Університет Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київський національний торговельно-економічний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Прикарпатський Університет імені Василя Стефаника, Український Католицький Університет.

Пропонований підручник стане першим в Україні навчальним виданням щодо медіації орі-

єнтованим на юристів. У дидактичному відношенні підручник вміщуватиме усі навчальні матеріали, необхідні для теоретичного засвоєння та практичного застосування знань, умінь, навичок із медіації. Про затребуваність такого навчального видання свідчить готовність викладачів правничих шкіл, медіаторів і практикуючих юристів взяти участь у його написанні та промоакції. Очікується, що підручник заповнить прогалину в навчально-методичному забезпеченні освітнього процесу у правничих закладах вищої освіти та стимулюватиме уведення медіації як обов'язкового компоненту вищої юридичної освіти в Україні.

Отже, професійна підготовка викладачів правознавства повинна враховувати найактуальніші, найперспективніші вітчизняні та світові тенденції розвитку вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки викладачів правознавства, крім нормативних юридичних дисциплін, повинна забезпечувати поглиблену гуманітарну та науково-практичну підготовку.

Висновки. Таким чином, нова парадигма розвитку вищої освіти, нові виклики диктують необхідність зміни підходів і методів у підготовці викладачів правознавства, підвищення їх іміджу та гідного виконання своїх професійних обов'язків, передбачають підготовку досвідчених і перспективних викладачів правознавства, що володіють практичними навичками та професійними компетентностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишин Б. І. Проблеми підготовки викладача права. URL: <http://www.golos.com.ua/article/286146>.
2. Бойко-Бузьль О. О., Горбенко С. Л. Методика викладання психології у вищій школі. Київ : Атіка, 2012. 272 с.
3. Костенко О. О. Формування правової компетентності майбутніх учителів історії і правознавства в теорії та практиці вищої освіти. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2018. С. 76–91.
4. Кравченко В. М. Теоретичні і методичні засади модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2017. 612 с.
5. Маньгора В. В. Роль сучасних підручників з правознавчих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх юристів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. С. 161–168.
6. Огієнко О. І. Підготовка викладача вищої школи в умовах магістратури: андрагогічний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. С. 336–342.
7. Приходько Т. П. Науково-методичні аспекти професійної підготовки викладачів вищих навчальних закладів. URL: http://www.rusnauka.com/25_NNP_2011/Pedagogica/5_91957.doc.htm.
8. Панич О. І. Система підготовки стандартів вищої освіти і перспективи її вдосконалення. URL: <http://www.education-ua.org/ru/articles/1324-sistema-pidgotovki-standartiv-vishchoji-osviti-i-perspektivi-jiji-vdoskonalennya>.
9. Сопілко І. М. Інновації в юридичній освіті. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n2_35_2015/32.PDF.

REFERENCES

1. Andrusyshyn B. I. Problemy pidhotovky vykladacha prava [The problems of law teacher training]. URL: <http://www.golos.com.ua/article/286146>.
2. Boiko-Buzyl O. O., Horbenko S. L. Metodyka vykladannia psykholohii u vyshchii shkoli [Methods of teaching psychology in high school]. Kyiv: Atika, 2012. 272 s.
3. Kostenko O. O. Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv istorii i pravoznavstva v teorii ta praktytii vyshchoi osvity [Formation of legal competence of future history and law teachers in higher education theory and sractice]. *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia*. 2018. S. 76–91.

4. Kravchenko V. M. Teoretychni i metodychni zasady modernizatsii profesiinoi pidhotovky vykladachiv vyshchoi shkoly v umovakh mahistratury [Theoretical and methodological principles of modernization of vocational training of teachers of higher education in the conditions of magistracy] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Klasychnyi pryvatnyi universytet. Zaporizhzhia, 2017. 612 s.
5. Manhora V. V. Rol suchasnykh pidruchnykiv z pravoznavchykh dystsyplin u fakhovii pidhotovtsi maibutnykh yurystiv [The role of modern textbooks in jurisprudence in the professional training of future lawyers]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. 2014. S. 161–168.
6. Ohienko O. I. Pidhotovka vykladacha vyshchoi shkoly v umovakh mahistratury: andrahohichnyi pidkhid [Preparation of a high school teacher in a magistracy: an andragogical approach]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. 2015. S. 336–342.
7. Prykhodko T. P. Naukovo-metodychni aspekty profesiinoi pidhotovky vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Scientific and methodological aspects of professional training of teachers of higher educational establishments]. URL: http://www.rusnauka.com/25_NNP_2011/Pedagogica/5_91957.doc.htm.
8. Panych O. I. Systema pidhotovky standartiv vyshchoi osvity i perspektyvy yii vdoskonalennia [The system of preparation of standarts of higher education and prospects for its improvement]. URL: <http://www.education-ua.org/ru/articles/1324-sistema-pidgotovki-standartiv-vishchoji-osviti-i-perspektivi-jiji-vdoskonalennya>.
9. Sopilko I. M. Innovatsii v yurydychnii osviti [Innovations in legal education]. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n2_35_2015/32.PDF.